

Opinnäytetyö (YAMK)

Turun Ammattikorkeakoulu

Kulttuuriala, Soveltava taide

2018

Noora-Maija Tokee

TAITEEN MAHDOLLISUUKSIA YMPÄRISTÖ- VAIKUTTAMISESSA

Noora-Maija Tokee

TAITEEN MAHDOLLISUUKSIA YMPÄRISTÖVAIKUTTAMISESSA

Tämä on raportti tutkimuksellisesta kehittämistyöstäni. Sen tavoitteina on ollut pohtia millä (eri) tavoilla ympäristöön liittyviä kysymyksiä voidaan taiteen keinoin lähestyä eri toimintaympäristöissä. Toisena tavoitteenani on ollut osaamiseni kehittäminen soveltavan taiteen parissa. Kehittämishankkeeni tarkoituksena on ollut testata, kokeilla ja kehittää taiteellisia ja taidekasvatuksellisia tapoja ympäristöön liittyvien teemojen käsittelyyn yhteisössä ja ympäristöjärjestössä.

Kehittämishankkeeni tuloksena syntyi kolme erilaista taiteellista projektia, joissa käsitellään vesien rehevöitymisestä johtuvaa sinileväongelmaa, elinympäristöihin haitallisesti vaikuttavien vieraslajien torjuntaa sekä lähiympäristöä korostavaa ja esiintuovaa taidetta.

Kehittämishankkeeni perusteella esitän, että taiteen ja taidekasvatuksen avulla voidaan herätellä yksilöiden ympäristötietoisuutta. Taiteen avulla voidaan välittää ympäristöön liittyvää tietoa ja lisätä myötätuntoa ympäristöä kohtaan. Taiteen tekeminen voi toimia väylänä ympäristökysymyksien ja -ongelmien käsittelylle.

Uskon, että taiteen vaikutus yksilön ympäristökäyttäytymiseen vahvistuu taiteen tekemisen ja kokemisen avulla. Jatkotutkimuksen kannalta tarvitaan lisää taiteellisia ja taidekasvatuksellisia projekteja, joissa taiteen vaikuttavuutta tutkitaan enemmän yksilön kannalta.

ASIASANAT:

ympäristökysymykset, ympäristötaide, yhteisötaide, taiteellinen interventio, taidelähtöiset menetelmät, soveltava taide, taidekasvatus

MASTER'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Applying Arts

2019 | 32 pages + 2 appendices

Noora-Maija Tokee

ART AND ENVIRONMENTAL IMPACT

-examining the possibilities

The aim of this thesis is to examine different ways in which environmental issues could be approached by arts in diverse settings. Another goal has been to develop my personal expertise in applying arts. The purpose of my development project has been to test, experiment and develop artistic and arts educational methods in discussing environmental themes in the community and environmental organizations.

The result of my development project was three artistic projects dealing with the cyanobacterial problem caused by eutrophication of waters, the species that adversely affect habitats, and the art that emphasizes the surrounding environment.

Based on the findings of my development project, I suggest that arts and arts education could help to raise environmental awareness of individuals. Art can convey information about the environment and increase compassion towards nature. Making art can act as a platform for discussion about environmental issues and environmental problems.

I believe that the effect of art on the individual's environmental behavior is strengthened by doing or experiencing art. For further research, more artistic and art education projects are needed, where the impact of art is studied more from the individual's point of view.

KEYWORDS:

environmental issues, environmental art, community art, artistic interventions, art-based methods, applying art, arts education

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 NYKYTAITEEN LÄHESTYMISTAPOJA YMPÄRISTÖKYSYMYKSIIN	8
3 KEHITTÄMISHANKKEEN TOIMINTAYMPÄRISTÖT	11
4 TAITEILIJAKEHITTÄJÄNÄ YMPÄRISTÖJÄRJESTÖSSÄ	13
4.1 Jättipalsami-ympäristötaideteos	14
5 TAITEILIJANA YHTEISÖSSÄ	18
5.1 Sinilevä-performanssi	20
5.2 Yhteys on voimaa-ympäristötaideteos	26
6 LOPUKSI	29
LÄHTEET	31

LIITTEET

Liite 1 ja 2. Tampereen Kaupungin internet-sivuilla julkaistu artikkeli.
Teksti: Noora-Maija Tokee ja Marika Haapala. Kuvat: Taideverstaas Wärjäämö ja Noora-Maija Tokee

KUVAT

Kuva 1. Kolme reittiä, jonka kautta taide voi vaikuttaa yksilöiden ympäristökäyttäytymiseen. Ian Curtis, 2007.	7
Kuva 2. Jättipalsami-ympäristötaideteos. Kuva: Noora-Maija Tokee	16
Kuva 3. Teoksen maalausta kitkentätalkoissa. Kuva: Noora-Maija Tokee	16
Kuva 4. Jättipalsami-ympäristötaideteos niityllä. Kuva: Noora-Maija Tokee	17
Kuva 5. Jäävuori-performanssi. Kuva: Taideverstaas Wärjäämö	19
Kuva 6. Levälauttojen maalausta työpajassa. Kuva: Noora-Maija Tokee	21
Kuva 7. Mielikuvamatkalla. Kuva: Taideverstaas Wärjäämö	21
Kuva 8. Sinilevä-performanssin harjoitukset. Kuva: Taideverstaas Wärjäämö	23
Kuva 9. Sinilevä-performanssi Tullikamarin aukiolla. Kuva: Taideverstaas Wärjäämö	25
Kuva 10. Yleisöä katsomassa performanssia. Kuva: Taideverstaas Wärjäämö	25
Kuva 11. Savipallojen pyörittämistä teokseen. Kuva: Noora-Maija Tokee	27
Kuva 12. Ympäristötaideteos Sorsapuistossa. Kuva: Noora-Maija Tokee	28
Kuva 13. Teos koostui yhteensä 672 savipallosta. Kuva: Noora-Maija Tokee	28

1 JOHDANTO

Tutkimuksellisen kehittämistyöni ydinteemana on pohtia millä (eri) tavoilla ympäristöön liittyviä kysymyksiä voitaisiin taiteen keinoin lähestyä eri toimintaympäristöissä. Kehittämishankkeeni tavoitteena on ollut testata, kokeilla ja kehittää taiteellisia ja taidekasvatuksellisia tapoja ympäristöön liittyvien teemojen käsittelyyn yhteisössä ja ympäristöjärjestössä. Toisena tavoitteenani on kehittää osaamistani soveltavan taiteen parissa.

Taide on tutkiskellut luontoa koko olemassaolonsa ajan. Tämän päivän luontoon liittyvä tieto ympäristökatastrofeista, joita taiteen keinoin on mahdollista käsitellä ja tuoda näkyväksi. (Välimäki & Torvinen 2014, 8.) Luonnossa tapahtuvat muutokset vaikuttavat sekä ihmisen että luonnon omaan hyvinvointiin. Taiteen tavoin voidaan viestiä luonnosta ja siinä tapahtuvista ilmiöistä sekä niistä luonnon ongelmista, joita kohtaamme. (Rannisto 2007, 84–110.)

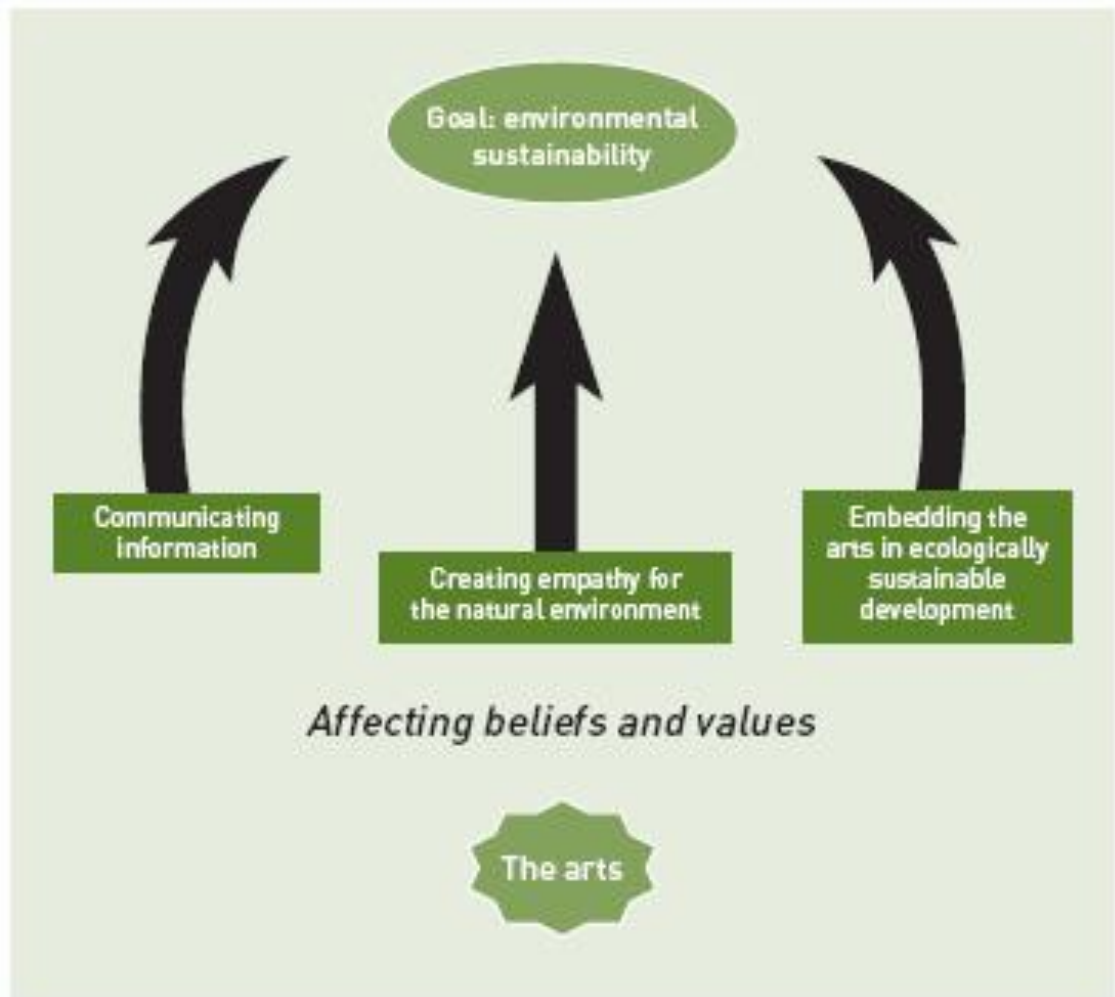
Taiteen ja taidekasvatuksen avulla voidaan etsiä ratkaisuja yhteiskunnan ja kulttuurin hyvinvoinnin edistämiseen sekä tukea ekososiaalista tasa-arvoa, jonka perustana on ihmisen oikeus merkitykselliseen ympäristösuhteeseen (Suominen 2016, 9). Muun muassa Sitra on tunnistanut tutkimus- ja selvitysaineistonsa pohjalta yhdeksi alueekseen taiteen ja kulttuurin mahdollisuudet ekologisen kestävyuden tukemisessa (Honkala & Laitinen 2017). Taiteen avulla on mahdollista vaikuttaa elinympäristöihin visuaalisten, esteettisten, sosiaalisten, materiaalisten ja kulttuuristen tekijöiden näkökulmista käsin (Laitinen 2017 35–36).

David J. Curtis, Ian Reeve ja Nick Reid esittelevät kestäväan kehitykseen suuntautuvassa tieteellisessä julkaisussa *Surveys and Perspectives Integrating Environment & Society* aiempaan tutkimukseen pohjautuvan artikkelin, jossa kuvataan tapoja, joilla taiteet voivat muokata ympäristökäyttäytymistä yksilötasolla ja yksilöiden toimien kautta yhteiskunnallisella tasolla. Tutkimus pohjautuu 96 keskeisen taiteen ja luonnonvarojen aloilla toimivien henkilöiden haastatteluihin. Tutkimuksen pohjalta kehitetty malli ehdottaa kolmea reittiä, jonka kautta taide voi vaikuttaa yksilöiden ympäristökäyttäytymiseen: tiedon välittäminen kiinnostavassa muodossa, myötätunnon lisääminen ympäristöä kohtaan ja taiteen sisällyttäminen ekologisesti kestäväan kehitykseen. (Curtis ym. 2014, kuva 1.)

Kehittämishankkeeni tuloksena syntyi kolme keskenään erilaista taiteellista projektia, joissa käsitellään vesien rehevöitymisestä johtuvaa sinileväongelmaa, elinympäristöihin haitallisesti vaikuttavien vieraslajien torjuntaa sekä lähiympäristöä korostavaa ja esiintuovaa taidetta.

Johdantoluvun jälkeisessä luvussa syvennyn nykytaiteen ja taidekasvatuksen lähestymistapoihin ympäristökysymyksissä sekä yhteisö- ja ympäristötaiteen tarjoamiin näkökulmiin aiheesta. Kolmannessa luvussa kuvaan lyhyesti soveltavan taiteen, taiteellisen intervention sekä taidelähtöisten menetelmien määritelmät ja soveltamismahdollisuudet kehittämishankkeeni kannalta. Tämän jälkeen esittelen kehittämishankkeeni toimintaympäristöt. Neljännessä luvussa kerron interventiokokeilustani Luonnonsuojeluliiton Pirkanmaan piirissä ja kokeilun myötä syntyneestä ympäristötaideteoksesta. Viidennessä luvussa kerron taiteellisesta toiminnastani Taideverstas Wärjäämöllä ja kahdesta ympäristö- ja yhteisötaiteen projektista, jotka syntyivät toiminnan tuloksena. Viimeisessä luvussa kokoan yhteen kehittämishankkeeni keskeiset pääajatukset sekä jatkokehittämismahdollisuudet.

Ympäristökysymykset taiteen ja taidekasvatuksen yhteydessä on siinä määrin laaja aihealue, että tarkastelun ulkopuolelle on rajattu monia keskeisiä osa-alueita. Ympäristökysymyksillä kehittämishankkeeni yhteydessä tarkoitetaan paikallisia ja globaaleja ympäristöongelmia, kuten vieraslajeja ja järvissä ja merissä esiintyvää sinilevää. Taiteellisessa toiminnassani yhteisössä on taideperustaisen ympäristökasvatuksen piirteitä, mutta tarkastelen sitä ainoastaan kehittämistoiminnan lähestymistavoista käsin. Tämän kehittämishankkeen lähtökohdat ovat kehittämisorientoituneessa toiminnassa, jossa päämääränä on ollut oman osaamisen kehittäminen soveltavan taiteen kentällä, jossa kohderyhmänä ovat erilaiset toimintaympäristöt, yksilöt ja yhteisöt.

Kuva 1. Kolme reittiä, jonka kautta taide voi vaikuttaa yksilöiden ympäristökäyttäytymiseen. Kuva: Ian Curtis (2007).

2 NYKYTAITEEN JA TAIDEKASVATUKSEN LÄHESTYMISTAPOJA YMPÄRISTÖKYSYMYKSIIN

Ihmisen luontosuhteen sanotaan olevan nykyään pahoin kaventunut, jonka vuoksi kärsimme vieraantuneisuudesta, kiireestä ja stressistä, jota yritämme 2000-luvullakin helpottaa turhalla kuluttamisella, ilmastonmuutoksesta ja luonnonvarojen hälyttävästä hupenemisesta huolimatta (Pajanen 2016, 35). Eryteisesti 2000-luvun alussa taiteilijat alkoivat kiinnittää entistä enemmän huomiota luontoon luonnonsuojelullisista ja ympäristöpoliittisista syistä johtuen, tarkoituksena lisätä luontoon liittyvää arvostusta sekä kiinnittää yleisön huomiota ajankohtaisiin ympäristökysymyksiin (Rannisto 2007, 103). Ympäristötietoiset taiteilijat ovat jo vuosikymmeniä käsitelleet teoksissaan kestävästä kehitystä, luonnon monimuotoisuuden vähenemistä, lisääntyneitä energian kulutusta ja saastumista. Taideyliopistojen piiriin ympäristöaktivistinen taide on noussut 2000-luvun alussa. (Huhmarniemi 2016, 13.) Esimerkiksi Lapin Yliopiston kuvataidekasvatuksen koulutusohjelmassa on kehitetty YTY- toimintaa (yhteisö, taide, ympäristö) ja näiden välisien kytkösten huomioivaa kestävään kehitykseen tähtäävää koulutusta, tutkimusta ja taiteellista toimintaa (Jokela 2016, 70).

Ossi Naukkarisen (2003, 9) teoksessa *Ympäristön taide* osoitetaan, että taide ei ole ympäristökeskustelusta irrallinen saareke vaan yksi sen tärkeä osa. Naukkarisen mukaan taiteeseen on alettu liittämään ympäristökysymyksiä, joita on usein pidetty taidekeskusteluun kuulumattomina. Maria Huhmarniemen (2016, 7) väitöstutkimus on hyvä esimerkki taiteen ja taidekasvatuksen pyrkimyksistä vaikuttaa yleisön arvoihin ympäristönsuojelun tärkeydestä. Huhmarniemi käsittelee vuonna 2016 valmistuneessa väitöskirjassaan nykytaiteilijoiden tapoja osallistua ympäristökonflikteja käsitteleviin keskusteluihin. Tutkimuksen tavoitteena on kehittää taiteilijan osallistumista ympäristökonflikteja käsitteleviin keskusteluihin, jotta nykytaiteen ja taidekasvatuksen vaikuttavuus lisääntyy. Juha Torvisen ja Susanna Välimäen (2014,10) artikkelissa *Ympäristö, ihminen ja ekoapokalypsi: Miten nykytaide kuuntelee luontoa?* kehitellään ekokriittistä kuuntelua nykytaiteessa ympäristökriittisestä näkökulmasta käsin. Artikkelissa kuvaillaan, että nykytaiteen keskeisimpiä teemoja on ympäristökatastrofien myötä tapahtunut muutos ihmisen luontosuhteessa. Torvinen ja Välimäki ehdottavatkin, että nykytaide voi ”arkiajattelusta ja tieteen valtakursseista poikkeavin havaitsemisen, kokemisen, ajattelun, tietämisen ja viestimisen tavoin ja keinoin luodata muun muassa

seuraavia kysymyksiä: Miksi ympäristön muutos on ongelmallista? Miksi meidän pitäisi huolestua? Mitä meidän pitää muuttuvassa tilanteessa tehdä? Mikä on oma vastuuni?”.

Ympäristöhuoli ilmenee myös taidekasvattajien, taiteilijoiden ja tutkijoiden ajattelussa ja toiminnassa. Taidepedagogiikan professorin Anniina Suomisen (2016, 9–15) toimittamassa teoksessa *Taidekasvatus ympäristöhuolen aikakaudella* käsitellään taidekasvatusta suhteessa ympäristökysymyksiin ja tasa-arvon toteutumiseen. Suominen kirjoittaa: ”Yhteiskunnan näyttäytyessä ristiriitaisena ja kompleksisena, yksilöt ja yhteisöt tarvitsevat taiteellista ja kasvatuksellista toimintaa, joka koskettaa kaikkia ihmisenä olemisen osa-alueita.”

Nykytaiteen suuntauksista erityisesti yhteisö-, ja ympäristötaide kiinnittää huomiota ihmisen ja ympäristön välisiin sidoksiin. Yhteisöllisessä ja ympäristöllisessä toiminnassa korostetaan taidetta tekemisenä, jolloin perinteisistä taideteos-, taiteilija- ja näyttely käsityksistä pyritään irtaantumaan. Ympäristösuhteen huomioivan yhteisöllisen taidekasvatuksen lähtökohtana on taidekasvattajan tarvitsema tieto yhteisön ja ympäristön luonteesta. (Hiltunen & Jokela 2001, 9–26.)

Ympäristötaiteen professorina Taideteollisessa korkeakoulussa vuosina 2001–2012 toimineen Markku Hakurin (2014, 13–16) mukaan ympäristötaiteen puitteissa ympäristöömme liittyviä kysymyksiä voidaan käsitellä laaja-alaisesti esimerkiksi paikan ja tilan sekä kokemuksen ja tiedon merkityksien kautta. Hakurin mielestä ympäristön visuaalinen ilme ei ole yksiselitteisesti esteettinen kysymys vaan tarpeellista on myös pohtia ympäristöön ja sen muokkaamisen vaikuttavia tekoja.

Kehittämishankkeessani olen toiminut kahden eri instituution välillä: taidemaailman ja kahden eri organisaation. Työskentelyssäni olen toiminut paikkasidonnaisen taiteen ja dialogisen estetiikan välimaastoissa. Kiinnostukseni on kohdistunut taideinstituution ulkopuolisiin taiteen toteutustapoihin, jotka käyttävät hyväkseen tilaa ja ovat suorassa yhteydessä ympäristöönsä. Kutsun toteutuneita projekteja yhteisö- ja ympäristötaiteeksi niiden osallistavan ja paikkaorientoituneen otteensa vuoksi. Projektit ovat valmistuneet erilaisten paikkojen ja niiden erityispiirteiden ehdoilla: yhdessä erilaisten ihmisten kanssa keskustellen.

Yhteisötaiteen menetelmistä ja estetiikoista olen kehittämishankkeeni kannalta kokenut läheisimmäksi Grant Kesterin (2010, 39–73) *dialogisen estetiikan*. Dialogisen estetiikan yhtenä tavoitteena on muun muassa se, että taiteilijat rakentaisivat julkiseen tilaan kekseliäitä yhteistyön ja keskustelun muotoja. Dialoginen estetiikka kumpuaa avantgarde- taiteen traditiosta, jossa taiteilijat työskentelivät perinteisen taidemaailman ulkopuolella. Avantgarde-taiteilijat kehottivat katsojaa osallistumaan yhteiskunnalliseen toimintaan. Taiteilijoiden teosten ymmärtäminen perustui ”šokin” kokemiseen. Esteettinen ”šokki” perustui ajatukseen, että taideteoksen pitäisi haastaa tai häiritä katsojan odotuksia. Dialoginen estetiikka ymmärtää katsojan ja taideteoksen suhteen eri tavoin. Dialoginen estetiikka pohjautuu keskustelulle ja pitkäkestoisuudelle, kun taas avantgarde ei sitä tee.

Paikkasidonnaisen taiteen ja dialogisen estetiikan tarjoamien näkökulmien ohjaamana olen pohtinut erilaisia osallistamisen tapoja ympäristökysymyksiin kehittämishankkeeni toimintaympäristöissä. Olen etsinyt vastausta tavoitteisiini kolmella erilaisella taiteellisella ja taidekasvatuksellisella tavalla.

Jättipalsami- ympäristötaideteos, taiteen ja ekologisesti kestävä kehityksen yhdistävä projekti, syntyi yhteistyössä Suomen Luonnonsuojeluliiton (SLL) Pirkanmaan piirin koordinoiman Kotouttavaa Luonnonhoitoa Pirkanmaalla (Kolu) -hankkeen, Villi Vyöhyke ry:n sekä Allergia-, Iho- ja astmaliiton ja WWF:n hallinnoiman Terve askel luontoon -hankkeen kanssa. Projektin tavoitteena oli testata, millainen merkitys moniulotteisella ympäristötaideteoksella on vieraslajien torjumisen yhteydessä. *Sinilevä-performanssi*, taiteen ja ympäristötiedon yhdistävä projekti, toteutui yhdessä taideverstas Wärjäämöllä työskentelevien kehitysvammaisten henkilöiden kanssa. Projektin tavoitteena oli pyrkiä herättämään keskustelua ajankohtaisesta sinilevätilanteesta ja tuoda poikkeava näkökulma aiheen käsittelylle nykytaiteen keinoin. *Ympäristötaideteos-Yhteys on voimaa*, toteutui sekin Taideverstas Wärjäämöllä. Teoksen tarkoituksena oli tutkia lähiympäristöä ja taiteen avulla korostaa ja tuoda sitä esiin.

3 KEHITTÄMISHANKKEEN TOIMINTAYMPÄRISTÖT

Soveltavan taiteen yhteydessä puhutaan usein taiteellisista interventioista, taidelähtöisistä menetelmistä ja taiteilijan uusista toimintaympäristöistä. Soveltavalla kuvataiteella tarkoitetaan muun muassa nykytaidetta, jossa taiteilija soveltaa osaamistaan ja taiteen menetelmiä taidemaailman ulkopuolisiin tarkoituksiin (Huhmarniemi 2017). Pro soveltavan taiteen tila ry- verkkosivustolla määritellään, että soveltava taide on monitahoinen, monimutkainen ja käsitteenä varsin uusi. Käsitteitä on lukuisia ja niiden määritelmät vaihtelevat tekijäkohtaisesti. (Pro soveltavan taiteen tila ry 2018.)

Intervention käsitteellä on useita merkityksiä. Taiteen näkökulmasta interventioilla voidaan tarkoittaa esimerkiksi taidetta, joka tulee ei-taiteelliseen kontekstiin tavoitteenaan käynnistää muutos. Viime vuosina taiteelliset interventiot ovat tulleet osaksi työelämää ja erilaisia toimintaympäristöjä. Taiteellisten interventioiden avulla käsiteltävät kysymykset vaihtelevat, mutta niille on yhteistä muutokseen tähtäävä ote. (Heinsius & Lehikoinen 2013, 14.)

Taiteilijan uusia toimintaympäristöjä käsitellään muun muassa Taideyliopiston julkaisussa *Taiteilija kehittäjänä: Taiteelliset interventiot työssä*. Taiteilija-kehittäjät työskentelevät kehittämisprosesseissa, organisaatioissa ja yhteisöissä taidealan ulkopuolella, joita kirjassa kutsutaan taiteellisiksi interventioiksi. Interventioprosessia toteuttavilla taiteilijoilla on erilaisia päämääriä, intressejä, eri taiteen keinoja ja lähestymistapoja työskentelynsä. (Lehikoinen ym. 2016, 7–8.)

Taidelähtöisten menetelmien vaikutuksista työelämäkontekstissa on viime vuosina selvitetty muun muassa valtakunnallisessa TAIKA 1 ja 2–hankkeissa (2008–2013). Taika 2 -hankkeen julkaisussa *Taiteesta toiseen: Taidelähtöisten menetelmien vaikutuksia* kootaan yhteen monimuotoista tietoa taidelähtöisestä toiminnasta työelämäkontekstissa. Taidelähtöisillä menetelmillä voidaan osallistujien kanssa tehdä yhdessä taidetta ja pyrkiä vaikuttamaan tai saamaan muutosta aikaiseksi osallistujien ajattelussa ja toiminnassa. (Jansson & Rantala 2013, 4.)

Kehittämishankkeeni toteutui kahdessa eri toimintaympäristössä. Luonnonsuojeluliiton Pirkanmaan piirissä toiminnan tavoitteena oli taiteen tuominen osaksi toimintaa. Kutsun toimintaa interventioprosessiksi, sen kehittämisorientoituneen otteensa vuoksi. Taideverstas Wärjämöllä toiminnan tavoitteena oli muun muassa ympäristötietoisuuden herättely taiteen avulla. Ympäristöteemoja lähestyttiin työpajoissa taidelähtöisten menetelmien avulla. Toimintaympäristöjen toiminnan piirteet ja tavoitteet poikkeavat toisistaan, mutta niitä yhdistää ympäristöön liittyvien kysymyksien lähestyminen ja käsittely taiteen avulla.

Toiminta sai alkunsa omasta taiteilijaidentiteetistäni käsin ja oman arvomaailmani pohjalta. Olen taiteellisessa työskentelyssäni käsitellyt eri ympäristöteemoja usean vuoden ajan. Soveltavan taiteen opintojen myötä taiteilijakuvani on muuttunut. Taiteellinen työskentely eri toimintaympäristöissä on vaatinut oman arvomaailman ja osaamisen rajojen pohtimista ja tunnistamista. Kehittämishankkeen toteuttamisen myötä tulin siihen tulokseen, että soveltavan taiteen kentällä juuri yhteisöjen ja yksilöiden kanssa toimiminen taidelähtöisillä menetelmillä on minulle ominta. Taiteilija-kehittäjänä toimimiseen tarvitsen vielä lisää kokemusta ja kosketuspintaa. Interventiokokeilu ympäristöjärjestössä osoittautui haasteelliseksi, koska samaan aikaan oppimisprosessini soveltavan taiteen opintojen parissa oli kesken.

Käytännössä katsoen soveltava taide voi tapahtua missä vaan, millä tahansa alustalla ja missä tahansa kontekstissa tai ympäristössä. Juuri se tekee soveltavasta taiteesta taidemuotona erityisen viehättävän.

4 TAITEILIJA- KEHITTÄJÄNÄ YMPÄRISTÖJÄRJESTÖSSÄ

Luonnonsuojeluliiton Pirkanmaan piirin keskeisenä tavoitteena on edistää paikallista luonnon- ja ympäristönsuojelua, ottaa kantaa kaavoituksiin ja ympäristölupiin, järjestää talkoita, kartoittaa arvokkaita luontokohteita sekä tehdä suojelualoitteita (Suomen Luonnonsuojeluliiton Pirkanmaan piiri 2018). Kiinnostukseni luonnonsuojelua kohtaan heräsi jo vuosia sitten. Ennen valokuvataiteilijan opintojani ammattikorkeakoulussa, opiskelin laborantiksi suuntautuen ympäristönäytteiden analysointiin. Suoritin opintoihini kuuluvat harjoittelut Vesiensuojeluyhdistyksellä ja Suomen ympäristökeskuksessa. Taidemaailma vei minut kuitenkin mukanaan, mutta kiinnostus tieteen ja taiteen välistä toimintaa kohtaan säilyi. Soveltavan taiteen opintojen myötä esiin nousut käsite taiteellisista interventioista, sai minut pohtimaan, mitkä olisivat mahdollisuuteni taiteilija-kehittäjänä ympäristöjärjestössä.

Yhteistyöni Luonnonsuojeluliiton Pirkanmaan piirin kanssa alkoi helmikuussa 2018. Ensimmäisellä tapaamiskerralla esittelin itseni ja kehittämishankkeeni alustavan idean. ”Mitä taiteilija tekee ympäristöjärjestössä” oli kysymys, jonka kirjoitin itselleni ylös ennen kehittämishankkeen toimeksiantosopimuksen solmimista. Mitkä olisivat taiteen mahdollisuudet ympäristöjärjestössä, oma osaamiseni ja ympäristöjärjestön tarve taiteilijalle?

Alussa sovimme piirin aluesihteerin Juho Kytömäen kanssa, että tutustun ensin järjestön toimintaan ja teen havaintoja siitä, millaista taiteellinen toimintani ympäristöjärjestössä olisi. Yhteistyön aikana kävin useita keskusteluja piirin toimistolla Kytömäen kanssa, osallistuin hallituksen kokoukseen ja ympäristöjärjestöjen yhteiseen Avohakkuut historiaan-viikonloppukoulutukseen. Lisäksi perehdyin toimintasuunnitelmaan, toimintakertomukseen ja sähköpostilistalla tuleviin tiedotuksiin. Nämä toivat laajempaa ymmärrystä järjestötoiminnasta sekä ympäristönsuojelusta paikallisella- että yhteiskunnallisella tasolla.

Taiteelliselle toiminnalle oli selkeästi tarvetta, mutta sitä ei osattu määritellä mikä on hyvin tyypillistä tämänkaltaiselle toiminnalle. Myöskin ammattisanasto voi toimia haasteena alojenväliselle yhteistyölle; selkeyttä siis tarvitaan. Minusta oli hienoa, että sain vapaat kädet taiteellisen toiminnan suunnittelussa, mutta juuri tästä muodostui

ongelmakohta ja en osannut kuukausiin tarttua mihinkään. Koin myös vahvasti, että osaamiseni ei tuolloin ollut kypsä kehittämisorientoituneelle työlle.

Yhteistyömme kesti yhteensä noin puoli vuotta ja se toteutui eri tavoilla kuin aluksi suunnittelin. Alun innostuksen jälkeen aloin tuntemaan suurta keskeneräisyyttä omaa osaamistani kohtaan. Yhteistyömme aloittamisen aikoihin oppimisprosessini soveltavan taiteen opintojen parissa oli kesken. Luovuuteni ja itsevarmuuteni jäi uuden oppimisen aikoihin hetkeksi taka-alalle. Vieraslaji -hankkeeseen toteuttamani ympäristötaideteoksen jälkeen päätin, että jatkan hyvin alkanutta kehittämisprosessiani yhteisössä. Koen, että minun on helpompi työskennellä yksilöiden ja yhteisöjen parissa kuin kehittää toimintaa, johon mielestäni vaaditaan vakaampaa ammattitaitoa. Jälkikäteen katsottuna yhteistyö toimi pohjana koko kehittämissankkeelle. Ilman sitä ei olisi syntynyt ympäristötaideteosta vieraslaji -hankkeeseen ja tuskin kehittämissankettakaan.

4.1 Jättipalsami- ympäristötaideteos

Jättipalsami-ympäristötaideteoksen toteuttamisessa tavoitteena oli saada käytännön kokemusta ympäristöjärjestön ja taiteilijan yhteistyöstä taiteellisessa projektissa. Luonnonsuojeluliiton Pirkanmaan piirissä interventiokeilun aikana sain toimeksiantona suunnitella ja toteuttaa ympäristötaideteoksen vieraslaji -hankkeen yhteyteen. Vieraslaji -hankkeessa oli tarkoituksena kokeilla, miten jättipalsami-niminen haittakasvi kannattaa hävittää laajalta alueelta. Tavoitteena oli testata, millainen merkitys moniulotteisella ympäristötaideteoksella tässä yhteydessä olisi.

Vieraslaji -hankkeen taustalla on kysymys vieraslajien muodostamasta uhasta alkuperäiselle lajistolle, luontotyypille tai jopa koko ekosysteemille. Vieraslajeja ovat sellaiset lajit, jotka eivät kuulu alkuperäiseen luontoomme vaan ovat kulkeutuneet tänne joko tahallisesti tai tahattomasti. Vieraslajien torjunta talkootyönä on tärkeää luonnonsuojelutyötä, joka tukee myös ihmisen terveyttä. (Parkkima 2018.)

Ensimmäiset kitkentätalkoot pidettiin kesäkuussa 2018 yhteistyössä Suomen luonnonsuojeluliiton (SLL) Pirkanmaan piirin koordinoiman Kotouttavaa luonnonhoitoa Pirkanmaalla (Kolu) -hankkeen, Villi Vyöhyke ry:n sekä Allergia-, Iho- ja astmaliiton ja

WWF:n hallinnoiman Terve askel luontoon -hankkeen kanssa. Talkoissa kitkettiin jättipalsami -nimistä vieraslajia Tampereen Kaukajärven kaupunginosassa. Alueella esiintyy paljon harvinaista lehtopalsamia, jota jättipalsamin kasvustot uhkaavat. Ympäristötaideteoksen tarkoitus tässä yhteydessä oli osoittaa alueen asukkaille, että alueella on jättipalsamiongelma. Tarkoitus oli myös teoksen avulla aktivoida asukkaita keräämään haittakasvia elinympäristöstään. Ympäristötaideteos valmistui kesäkuun 2018 kitkentätalkoiden yhteyteen ja se sijoitettiin kesän ajaksi Tampereen kaupungin viljelypalsta-alueelle Kaukajärvelle.

Rakensin ympäristötaideteoksen ylijäämävanerista, -purkuruuveista ja -sahatavarasta heksaedrin muotoiseksi. Teosta rakentaessa pohdin sen käyttötarkoituksen mukaista muotoilua. Toiveena oli, että teos toimisi toteemina, symbolina ja keruuastiana jättipalsamille. Teos muotoiltiin toteemimaiseksi ja se oli korkeudeltaan noin kaksi metriä. Teos oli sisukseltaan ontto ja sen molemmille puolille tuli isot reiät, josta kasvia voi tiputtaa teoksen sisään. Lopuksi piirsin teoksen pintaan isoja jättipalsamin kukkia, jotka kitkentätalkoisiin osallistuneet lapset maalasivat punaisen ja vihreän eri sävyillä. Teos ei toiminut kuitenkaan täysin odotetulla tavalla. Ongelmakohdaksi muodostui teoksen koko. Sisään ei mahtunut isoja määriä jättipalsamia ja budjetin puitteissa oli mahdotonta rakentaa isompaa teosta.

Villi Vyöhyke ry:n Jere Niemisen (2018) mukaan teoksen yhteydessä voisi toimia pussiautomaatti- tyyppinen ratkaisu, joka perustuu siihen huomioon, että jätesäkit ovat hanskojen lisäksi tärkein apuväline haittakasvien kitkentään. Mukava huomio oli, että teokselle ei kesän ja syksyn aikana tapahtunut mitään haitantekoa, vaikka se oli esillä kaikkien nähtävillä. (Nieminen 2018.)

Kuva 2. Jättipalsami-ympäristötaideteos. Kuva: Noora-Maija Tokee

Kuva 3. Teoksen maalausta kitkentätalkoissa. Kuva: Noora-Maija Tokee

Kuva 4. Jättipalsami–ympäristötaideteos niityllä. Kuva: Noora-Maija Tokee

5 TAITEILIJANA YHTEISÖSSÄ

Kehittämishankkeeseen liittyvät taidetyöpajat toteutettiin Taideverstas Wärjäämössä, jossa aikuiset kehitysvammaiset henkilöt työskentelevät taiteen parissa. Wärjäämössä toimitaan jokaisen henkilön omista voimavaroista lähtien ja asiakkaiden panos toiminnassa ja sen suunnittelussa on keskeistä. Toiminnassa tarjotaan mahdollisuuksia kokeilla erilaisia taiteen tekemisen muotoja ja kehitysvammaisten ihmisten integroitumista yhteiskuntaan tuetaan taiteen keinoin. (Taideverstas Wärjäämö 2018.) Tampereen kaupungin kehitysvammaisten avopalveluiden laatukäsikirjan mukaan kehitysvammaisella ihmisellä tulee olla oikeus turvallisuuteen, tasa-arvoisuuteen, valinnanmahdollisuuksiin, yksilöllisyyteen sekä oikeus tulla kohdelluksi iän mukaisesti, olla vuorovaikutuksessa, osallistua ympäröivään yhteiskuntaan ja oman elämänsä tärkeisiin asioihin. (Tampereen kaupungin kehitysvammaisten avopalveluiden laatukäsikirja 2018.)

Osallistuminen ympäröivään yhteiskuntaan tarkoittaa myös vaikuttamisen mahdollisuutta paikalliseen ympäristöön. Ympäristökasvatuksellisen näkökulman tuominen osaksi ohjaustoimintaa muodostuu ohjaajan arvomaailmasta, identiteetistä ja intresseistä käsin. Olen työskennellyt Wärjäämössä ohjaajana syksystä 2016 lähtien. Taidetta ympäristöteemoista ei tässä muodossa ole aiemmin toiminnassa ollut mukana.

Vuonna 2017 toteutin Taideverstas Wärjäämöllä ensimmäisen ympäristöteemaisen teoksen, kerran viikossa kokoontuneen ryhmän kanssa. Rakensimme pyörien päälle jäävuorta esittävän teoksen kanaverkosta ja paperimassasta. Lopuksi maalasimme pinnan valkoisella ja sinisen eri sävyillä jäävuorta muistuttamaan. Teosta rakennettiin yhteensä kolme kuukautta usean eri osallistujan kanssa. Lopullinen tuotos oli kertaluontoinen performanssikulkue, jossa teosta vedettiin perässä Tampereen keskustan pääkatua pitkin muutaman tunnin ajan. Olimme pukeutuneina valkoisiin haalareihin ja osa ryhmästä kantoi mukanaan kylttejä, joihin oli kirjoitettu iskulauseita ilmastonmuutokseen liittyen, kuten ”sulavaa touhua” ja ”kylmää kyytiä!”. Performanssin tarkoituksena oli herättää keskustelua ilmastonmuutoksesta ja tuoda kaupunkitilaan jotain yllätyksellistä. Performanssi keräsi paljon huomiota ohi kulkevissa ihmisissä ja herätti paljon keskustelua teoksen toteutukseen osallistuneissa. Kehittämishankkeessa performanssi toimii reflektiopintana ja pohjana uusille tuleville taideprojekteille ja -kokeiluille.

Kuva 5. Jäävuori-performanssi. Kuva: Taideverstas Wärjäämö

Ennen varsinaista työpajojen aloitusta Juho Kytömäki Suomen Luonnonsuojeluliiton Pirkanmaan piiristä kävi kertomassa ympäristönsuojelusta paikallisella ja yhteiskunnallisella tasolla. Interventiokokeilu Luonnonsuojeluliiton Pirkanmaan piirissä kanssa mahdollisti yhteistyön jatkumisen tässä muodossa. Kytömäki oli laatinut selkokielisen esittelyn Luonnonsuojeluliiton toiminnasta, joka herätti paljon mielenkiintoa wärjäämöläisissä.

5.1 Sinilevä-performanssi– Työpajasta kohti julkista esitystä

Työpajan teemaksi valikoitui sinilevä, josta uutisoitiin paljon kesän aikana. Työpajassa menetelminä käytettiin kuvallista ilmaisua, toiminnallisia menetelmiä (rentoutus, aistit, elämys) ja luovaa liikettä. Ideana oli tutkailla, miten ympäristöteemaa voidaan lähestyä taiteellisten menetelmien avulla ja millä tavoin ympäristöteemainen performanssi rakentuu julkiseksi esitykseksi yhdessä ryhmän jäsenten kanssa. Ryhmässä oli yhteensä kuusi jäsentä.

Ensimmäisellä kokoontumiskerralla katselimme kuvaamani videon liikkuvasta levälautasta, rauhallisen musiikin soidessa taustalla. Huomasin, että liikkuva kuva aiheen alustajana toimi aisteja herättävänä ja esteettisenä kokemuksena. Havaintomateriaalina käytin myös valokuvia eri värisistä ja -muotoisista levistä, joita olin lidesjärven rannalta kuvannut. Tutkimme kuvia yhdessä ryhmän kesken, jonka jälkeen jokainen osallistuja sai maalata akryliväreillä oman levälauttansa. Kehotin osallistujia kiinnittämään huomiota levälauttojen muotoihin ja väreihin ja tekemään oman tulkintansa näkemästään. Eniten huomiota kiinnittivät levien muoto ja värit, ei niinkään ympäristölliset ulottuvuudet. Lopuksi katselimme jokaisen maalaaman työn ja vertasimme niitä valokuvissa esiintyviin leviin. Tulkinnat olivat hienoja ja omaperäisiä. Kuvallisia tekniikoita voidaan käyttää asioiden ja ilmiöiden jäsentämiseen, koska ne konkretisoivat todellisuutta. Kuva voi toimia keskusteluobjektina eli peilinä. (Rantanen & Toikko 2009, 110.)

Toisella kokoontumiskerralla lähestyimme teemaa rentoutus- ja aistiharjoitusten avulla. Olin ommellut erilaisista kankaista levälauttaa muistuttavan alustan, jonka päälle osallistujat istuivat. Jokainen osallistuja sai ohuen harsokankaan päällensä. Himmensin valot huoneesta ja johdatin osallistujat mielikuvien ja rentoutusmusiikin avulla kohti ”vedenalaista maailmaa”. Liikuimme kankaan alla hitaasti, silmät suljettuina. Välillä pyysin osallistujia nostamaan käsiään kangasta vasten ja välillä taas liikuttamaan päätä hitaasti puolelta toiselle. Mielikuvamatka toimi erittäin positiivisesti, ja jokaisesta osallistujasta tuntui mukavalta olla ohuen kankaan alla. Kankaan tuntu ihoa vasten toimi aisteja aktivoittavana. Tunnelma oli rauhallinen ja unenomainen. Oli hienoa huomata, että mielikuvamatkan päätteeksi osallistujille syntyi mielikuvia vesielementeistä, kuten meduusoista ja kaloista.

Kuva 6. Levälautojen maalausta työpajassa. Kuva: Noora-Maija Tokee

Kuva 7. Mielikuvamatkalla. Kuva: Taideverstaas Wärjäämö

Kolmannella kokoontumiskerralla harjoittelimme tulevaa performanssia yhdessä äänimaiseman kanssa. Taideverstas Wärjäämön ohjaaja Timo Alatalo oli tehnyt äänimaiseman, joka tulisi soimaan esityksen taustalla, kun esittäisimme sen julkisella paikalla. Äänimaisema koostui elektronisesta musiikista, joka alkaa hitaasti veden liplatuksesta ja kasvaa kohisten suuremmaksi, lopulta päättyen veden liplatukseen. Alussa ja lopussa naisääni kertoo tiedotteen sinilevästä. Tiedote nauhoitettiin yhdessä Wärjäämöllä työskentelevän henkilön kanssa.

Aloimme improvisoimaan liikettä äänimaiseman soidessa taustalla. Aluksi liike oli hidasta, mutta se kasvoi musiikin myötä suuremmaksi. Istuimme levälautan päällä, harsokankaiden alla. Lähdin johdattamaan osallistujia liikkeeseen musiikin ja mielikuvien avulla. Kerroin, että olemme pieniä levähiukkasia järvessä, jotka tuulen vaikutuksesta liikkuvat eteenpäin. Sovimme, että liike saa olla improvisoitua, kunhan pidämme mielessä esityksen luonteen eli sen, että tarkoitus on havainnollistaa liikkeen avulla levähiukkasia. Mielikuvat levähiukkasista tarttuivat hienosti jokaisen liikkeen muodostamiseen. Liike oli kevyttä ja rauhallista. Äänimaiseman ja puheella johdattamisen avulla liikkeen improvisoiminen oli luontevaa myös osallistujien mielestä. Neljännellä kokoontumiskerralla harjoittelimme tulevaa esitystä muiden Wärjäämöläisten toimiessa yleisönä. Esityksen taustalla pyöri ensimmäistä kokoontumiskertaa varten kuvaamani levälauttavideo, joka teki esityksestä monitasoisen visuaalisen kokemuksen. Esityksen jälkeen kysyimme yleisöltä mielipiteitä esityksestä sekä kehittämisehdotuksia julkista esitystä ajatellen.

Kuva 8. Sinilevä-performanssin harjoitukset. Kuva: Taideverstaas Wärjäämö

Ensimmäisestä työpajasta syntyi tuloksena performanssi, jonka esitimme ryhmän kanssa julkisesti Tullikamarin aukiolla, Tampereen päivänä 1.10.2018. Esitystä oli katsomassa noin 30 henkilöä, joista osa saattoi olla ohikulkumatalla. Yleisö ei tullut kovin lähelle meitä vaan seurasi esitystä pienen välimatkan päästä. Olimme pukeutuneina harsomaisiin erivärisiin asusteisiin ja päähineisiin, jotka olin jokaiselle osallistujalle erikseen valmistanut. Istuimme kankaasta tehdyn levälautan päälle muodostelmaan ja aloitimme esityksen, äänimaiseman soidessa taustalla. Eriväriset harsokankaaiset esiintymisasut kimalisivat kauniisti auringon vaikutuksesta ja vieno tuuli liikutti harsoja esiintyjien päällä. Tämä sopi esityksen luonteeseen täydellisesti. Lisämaustetta vedenalaisen maailman tunnelmiin, väreihin ja liikkeeseen toi taustalla soinut äänimaisema. Esityksessä oli mukana iso kyltti, jossa luki: ”Suojellaan vesistöjä”. Esitys kesti yhteensä noin 15 minuuttia, mikä oli mielestäni sopivan mittainen.

Ongelmakohtia tuli myös esiin. Äänimaisema hieman hukkui ulkotilaan, eikä päässyt oikeuksiinsa tavoilla, joilla olin sen ajatellut pääsevän. Esitimme esityksen sisä- ja ulkotiloissa, mikä teki esityksen luonteista hyvin erilaisen. Sisätiloissa ääni ei hukkunut, mutta esityksen luonne muuttui oleellisesti.

Sinileväperformanssin tarkoitus oli ottaa kantaa ajankohtaiseen sinilevätilanteeseen ja tuoda poikkeava näkökulma aiheen käsittelylle. Sinileväperformanssia voi tarkastella yhteisötaiteena sen osallistavan luonteen ja toiminnan aikana syntyneen prosessin vuoksi.

Esitys videoitiin ja katseltiin yhdessä läpi ryhmäläisten kanssa noin viikko julkisen esityksen jälkeen. Kysyin jokaisen osallistujan mielipiteen erikseen työpajasta ja julkisesta esityksestä. Lisäksi kävimme läpi heränneitä tunteita ja ajatuksia yhdessä ryhmän kanssa. Kaikkien työpajaan ja esitykseen osallistuneiden mielestä esitys videolta katsottuna näytti kauniilta ja luovalta. Myös se, että en vaikuttanut osallistujien liikkeeseen, vaan kaikki tapahtui improvisoiden keräsi positiivista kiitosta. Yksi osallistujista kirjoitti minulle yhteensä viisi kirjettä, joiden sisällöstä päätellen voin todeta, että performanssin esittäminen julkisella paikalla vaikutti häneen erittäin positiivisesti. Esityksen videoiminen ja sen läpi katsominen ryhmän kesken toimi tärkeänä elementtinä, jonka avulla sain vietyä työpajan päätökseen.

Kuva 9. Sinilevä-performanssi Tullikamarin aukiolla. Kuva: Taideverstas Wärjäämö

Kuva 10. Yleisöä katsomassa performanssia. Kuva: Taideverstas Wärjäämö

5.2 Yhteys on voimaa– ympäristötaideteos

Yhteys on voimaa–ympäristötaideteoksen tavoitteena oli paikkasidonnaisen teoksen toteuttaminen julkiseen tilaan. Teoksen paikaksi valikoitui Tampereen Sorsapuisto, joka sijaitsee Taideverstas Wärjäämön vieressä. Wärjäämöllä työskentelevät kehitysvammaiset henkilöt kävelevät puistossa lähes päivittäin. Puistossa on paljon kauniita, vanhoja puita, jotka usein kiinnittävät kävelijöiden huomion. Pohdinnat paikan ja tilan merkityksestä saivat minut valitsemaan Sorsapuiston teoksen toteutuspaikaksi. Ympäristötaideteoksen rakentamisen prosessiin kuuluivat kävelyt Sorsapuistossa eri osallistujien kanssa, puistossa olevien puiden katselu ja kuvaaminen, keskustelut paikasta ja teoksen rakentaminen. Teoksen rakentaminen lähipuistoon toimi mahdollisuutena tarkastella lähiympäristöä uudelta näkökulmasta käsin ja olla osana sitä arjesta poikkeavalla tavalla. Myös lyhytkestoisen ympäristötaideteoksen rakentamisen prosessi oli yksi tärkeä osa taidetoimintaa.

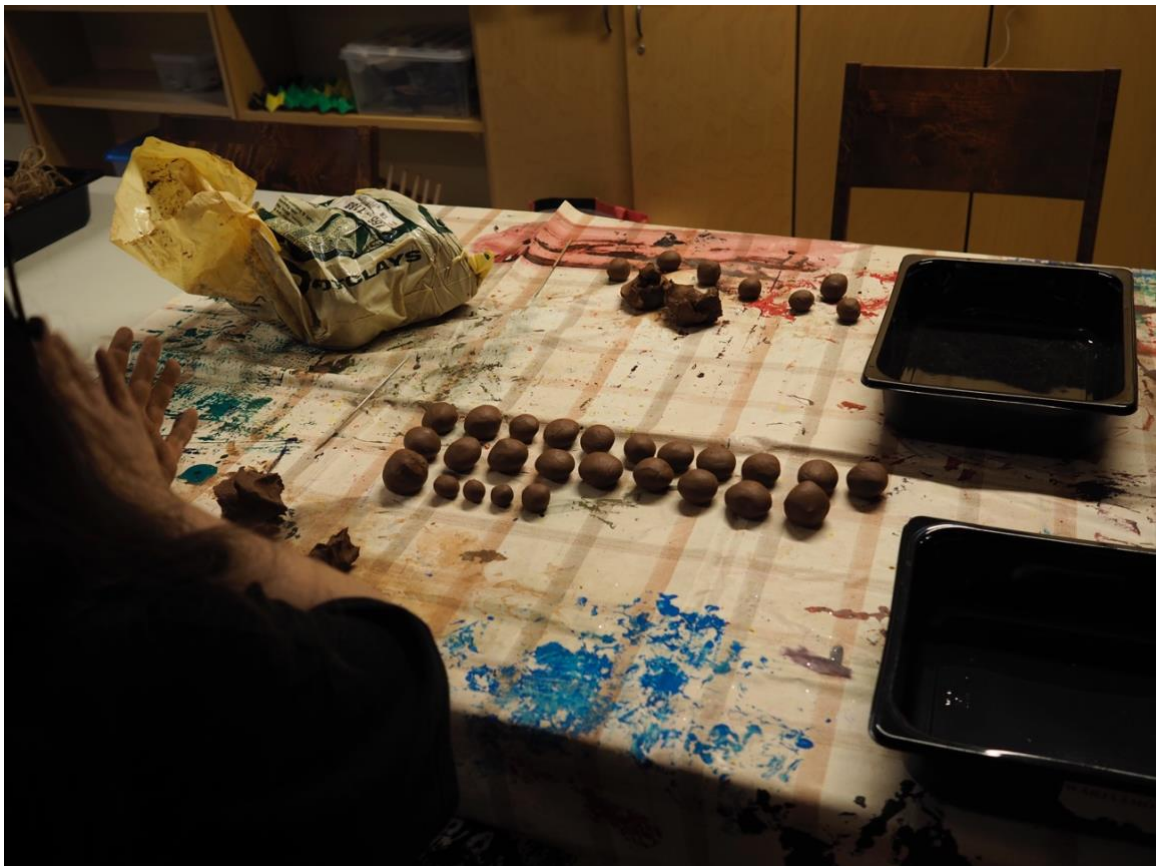
Ympäristötaideteoksen rakentaminen oli kuukauden mittainen projekti, jota valmistettiin yksilö- ja ryhmätyöskentelynä noin viidentoista osallistujan kesken. Valitsin teoksen materiaaleiksi savien ja matonkuteen. Teoksen ideana oli, että jokainen osallistuja pyörittää haluamansa määrän savipalloja ja maalaa ne akryyliväreillä. Tämän jälkeen savipallot pujotettiin ketjuksi. Kun kaikkien ketjut olivat valmiina, ne koottiin viideksi eripituisiksi ja -väriseksi ketjuksi. Jokaisen teokseen osallistuvan oma osuus vaikutti teoksen kokonaiskuvaan ja -vaikutelmaan. Savipallojen pyörittäminen yllätti minut täysin. Kaikessa yksinkertaisuudessaan se koettiin erittäin mielekkääksi tekemiseksi.

Valmis teos koostui 672 savipallosta. Savipallot koottiin viideksi eri ketjuksi, jotka sijoitettiin kolmen puun väliin eri tasoille roikkumaan. Ympäristötaideteoksen ideana oli havainnoida ja tutkia lyhytaikaisen taideteoksen elinkaarta ja prosessia, johon kuului teoksen valmistus, pystytys ja lopulta luonnonvoimien vaikutus teoksen esilläoloaikaan. Teos oli esillä yhden viikon ajan lokakuussa 2018, kunnes savipallot alkoivat yksitellen lohjeta sään vaikutuksesta ja lopulta tippuivat alas.

Teoksen esilläoloajan Wärjäämöläiset kävivät päivittäin katsomassa sitä. Siitä keskusteltiin, otettiin valokuvia ja vielä purkamisenkin jälkeen teos eli keskusteluissa mukana.

Käytännössä katsoen jokainen puistossa kävelevä ihminen havaitsi teoksen tavalla tai toisella. Laajempaan tietoisuuteen se tuli teoksesta otettujen valokuvien kautta, kun Tampereen kaupunki julkaisi internetsivustollaan lyhyen artikkelin aiheesta.

Teos oli sijoitettuna puistoon keskeiselle paikalla kolmen suuren koivun väliin. Taiteen vieminen julkiseen tilaan kuten puistoon korostaa ja tuo ympäristöä esiin. Marraskuun alussa, teoksen pystytyksen aikoihin, lehdet olivat pudonneet puista. Värikäs teos puiden välissä korosti kauniisti puita ja saatteli ne symbolisesti talvilevolle.

Kuva 11. Savipallojen pyörittämistä teokseen. Kuva: Noora-Maija Tokee

Kuva 12. Ympäristötaideteos Sorsapuistossa. Kuva: Noora-Maija Tokee

Kuva 13. Teos koostui yhteensä 672 savipallosta. Kuva: Noora-Maija Tokee

6 LOPUKSI

Kehittämishankkeeni tarkoituksena oli testaamisen, kokeilemisen ja kehittämisen kautta löytää taiteellisia ja taidekasvatuksellisia tapoja lähestyä ympäristöön liittyviä kysymyksiä. Pyrkimykseni oli luoda dialogia yhteisön, yleisön ja ympäristön välillä sekä tuoda taidetta osaksi ympäristöjärjestön toimintaa. Kehittämishankkeen toteuttamisen aikana syntyneet kolme taiteellista projektia sijoituivat kaikki paikkasidonnaisen taiteen piiriin. Teoksista yksi oli sijoitettuna niitylle, toinen puistoon sekä yksi teoksista esitettiin yhdellä Tampereen keskeisimmistä aukioista. Näissä tiloissa ja paikoissa kulkee päivittäin paljon ihmisiä. Ulkotiloihin sijoitetut teokset ovat suorassa dialogissa yleisön kanssa. Hanna Johanssonin (2016, 172) mukaan julkinen tila on paikka käydä yhteiskunnallista keskustelua yhteisistä huolenaiheista ja arvoista.

Taiteellisten projektien vaikuttavuus kohdistui osallistujiin ja kenties yleisön kokemuksiin, joita en kuitenkaan analysoinut. Tämä johtuu siitä, että kehittämishankkeeni liittyy ensisijaisesti oman ammatti-identiteettini kehittämiseen soveltavan taiteen kentällä, jossa kohderyhmänä ovat organisaatiot, yhteisöt ja yksilöt.

ArtsEqual -tutkimushankkeen ja Taideyliopiston julkaisussa *Taide ja hyvinvointi: katsauksia kansainväliseen tutkimukseen (2017)* nostetaan esiin taiteisiin osallistumisen vaikutuksia. Taiteisiin osallistumisen vaikutus voi välittyä esimerkiksi havaintojen, kokemuksen, toiminnan ja aistimuksen välityksellä. Tutkimuksen mukaan taiteen ja kulttuurin vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointitutkimuksista puuttuu nykyisin narratiivinen aineistotutkimus, missä keskityttäisiin ihmisten yksilöllisiin taidekokemuksiin. (Lehikoinen & Vanhanen 2017, 12.)

Kehittämishankkeen toteuttaminen on syventänyt ymmärrystäni taidelähtöisistä menetelmistä, taiteellisen intervention luonteesta sekä prosessin merkityksestä kehittämistoiminnassa. Luova prosessi vaatii aikaa ja kypsytelyä, jonka sain toiminnan aikana todeta useampaan otteeseen. Kokonaisuudessaan kehittämishankkeen toteuttaminen on ollut matka, johon on sisältynyt paljon erilaisia kokeiluja, ajatuksia, toimintaa ja vuorovaikutusta. Kehittämishankkeen toteuttaminen on kehittänyt ammattitaitoani ja antanut työkaluja yhteisön ja yksilöiden kanssa toimimiseen osallistavasta näkökulmasta käsin. Taitelija-kehittäjänä toimimiseen tarvitsen vielä lisää kosketuspintaa. Toisaalta interventiokokeiluni ympäristöjärjestössä toi lisää uusia

ajatuksia taiteen ja ympäristönsuojelun väliseen työhön. Uskon vahvasti, että taiteella on tulevaisuudessa suuri rooli ympäristökysymyksiä ja -ongelmien esille tuomisessa.

Kehittämishankkeeni perusteella esitän, että taiteen ja taidekasvatuksen avulla voidaan herätellä yksilöiden ympäristötietoisuutta. Taiteen avulla voidaan välittää ympäristöön liittyvää tietoa ja lisätä myötätuntoa ympäristöä kohtaan. Taiteen tekeminen voi toimia väylänä ympäristökysymyksiä ja -ongelmien käsittelylle. Uskon, että taiteen vaikutus yksilön ympäristökäyttäytymiseen vahvistuu taiteen tekemisen ja sen kokemisen myötä.

Kehittämishankkeeni osoittaa, että onnistuakseen tavoitteessaan tulee taideprojekteihin osallistuneet yksilöt huomioida tasavertaisesti. Kaikkia ryhmän jäseniä täytyy kuunnella, jotta dialogi olisi yhdenvertaista. Kesterin dialogisen estetiikan mukaan taiteilijan tulee puhua, kuunnella ja vastata. Tässä mielessä kehittämishankkeeni on onnistunut tavoitteissaan.

Yhteisössä tapahtuneet taideprojektit toivat ympäristökasvatuksellisen näkökulman yhteisön toimintaan. Taideprojekteihin osallistuneiden yksilöiden suullisen palautteen perusteella toiminta koettiin positiiviseksi. Ympäristöteemojen käsittely taiteen avulla antaa mahdollisuuden menetelmien soveltamiseen erilaisissa toimintaympäristöissä kuten kouluissa, toimintakeskuksissa, työpajoissa ja niin edelleen.

Koska kehittämishankkeeni näkökulma on pääasiassa oman osaamisen kehittämisessä, jatkossa olisi mielenkiintoista saada tutkimustietoa taiteen vaikuttavuudesta ihmisten yksilölliseen ympäristökäyttäytymiseen. Näen, että taiteellista ja taideperustaista ympäristökasvatusta tarvitaan kaikissa yhteyksissä, joissa ollaan tekemisissä yksilöiden ja yhteisöjen kasvatuksen parissa.

LÄHTEET

Curtis, J. & Reeve, I. & Reid, N. 2014. Towards ecological sustainability: observations on the role of the arts. Surveys and perspectives integrating environment & society. Vol. 7, No 1. Viitattu 18.11.2018 <https://journals.openedition.org/sapiens/1655#article-1>

Green, M.; Pajanen, K. & Soulanto, M. 2016. Yllättävän äärellä. Teoksessa A.Suominen. (toim.) Taidekasvatus ympäristöhuolen aikakaudella– avauksia, suuntia, mahdollisuuksia. Helsinki: Aalto-yliopisto, 35.

Hakuri, M. (toim.) 2014. Paikka vai tila. Helsinki: Aalto yliopisto.

Heinsius, J. & Lehtikainen, K. 2013. (toim.) Training artist for innovations: Competencies for new contexts. Helsinki: Theatre Academy of the University of the Arts Helsinki, 14.

Hiltunen, M. & Jokela, T. 2001. Yhteisö ympäristössään-taide paikallaan. Täälläkö taidetta? Johdatus yhteisölliseen taidekasvatukseen. Rovaniemi: Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunnan julkaisuja.

Huhmarniemi, M. 2016. Marjamatkoilla ja kotipalkkisilla: keskustelua Lapin ympäristökonflikteista nykytaiteen keinoin. Lapin yliopiston julkaisuja- Universitatis Lapponiensis. Väitöskirja. Taiteiden tiedekunta. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Viitattu 10.11.2018 <https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/62388>.

Huhmarniemi, M. 2016. Pro soveltavan taiteen tila ry. Viitattu 13.11.2018 <http://www.prostt.fi/2016/06/06/aria-huhmarniemi-soveltavan-taiteen-laaja-maaritelma/>.

Honkala, Nina & Laitinen, Liisa 2017: Näkökulmia taiteen ja kulttuurin tutkituista vaikutuksista. Sitran verkkosivusto, marraskuu 2017. Viitattu 3.1.2019 <https://www.sitra.fi/artikkelit/nakokulmia-taiteen-ja-kulttuurin-vaikutuksiin/>.

Johansson, H. 2016. Yhteisön haastajien esiinmarssi. Teoksessa Möller, A. (toim.) Paikan tuntu- Kohtaamisia unohdetuissa tiloissa. Maaseudun sivistysliitto. Maahenki, 172.

Jokela, T. 2016. Yhteisöllistä ympäristötaidetta Pohjoisessa. Teoksessa Suominen, A. (toim.) Taidekasvatus ympäristöhuolen aikakaudella–avauksia, suuntia, mahdollisuuksia. Helsinki: Aalto-yliopisto, 70.

Jokela, Timo & Hiltunen, Mirja & Huhmarniemi, Maria, & Valkonen Virpi: Taide, yhteisö & ympäristö. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 2006. Viitattu 5.12.2018 <http://ace.ulapland.fi/yty/>.

Kester, G. (2010). Dialoginen estetiikka. (Suom. L. Kantonen). Teoksessa Kantonen, L. (toim.) Ankaraa ja myötätuntoista kuuntelua. Keskustelevaa kirjoitusta paikkasidonnaisesta taiteesta. Helsinki: Kuvataideakatemia, 39-73.

Laitinen, L. (2017). Vaikuttavaa? Taiteen hyvinvointivaikutusten tarkastelua. Turku: Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 46. Viitattu 6.2.2019 <https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166166.pdf>.

Lehtikainen, K. & Vanhanen, E. (toim.). (2017). Taide ja hyvinvointi. Katsauksia kansainväliseen tutkimukseen. Taideyliopisto, Kokos-julkaisusarja 1/2017. 12–13. Viitattu 20.12.2018 <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/227963>.

Lehikoinen, K.; Pässilä, A. & Martin, M. & Pulkki, M. 2016. (toim.) Taiteilija kehittäjänä: taiteelliset interventiot työssä. Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu. Viitattu 15.12.2018 <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/160178>.

Naukkarinen, O. 2003. Ympäristön taide. Helsinki: F.G.Lönberg.

Nieminen, J. Villi Vyöhyke ry. 2018. Sähköpostiviesti 12.12.2018.

Parkkima, T. 2018. Terve askel luontoon -hankkeen vieraslajiopas. Allergia-, Iho- ja astmaliitto. WWF Suomi. Viitattu 15.12.2018 https://www.allergia.fi/site/assets/files/19395/esite_28_sivua_2018_low.pdf

Pro Soveltavan taiteen tila ry 2019. Viitattu 2018 <https://www.prostt.fi/mita-on-soveltava-taide/>.

Rannisto, T. 2007. Luonnon estetiikka. Multikustannus oy: Helsinki.

Rantala, P. & Jansson, S. (toim.) (2013). Taiteesta toiseen. Taidelähtöisten menetelmien vaikutuksia. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja b. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Viitattu 12.12.2018 <https://theatreworks.fi/wp-content/uploads/2014/02/Nettiversio.pdf>

Suomen Luonnonsuojeluliiton Pirkanmaan piiri 2018. Viitattu 1.10.2018 <https://web.sll.fi/pirkanmaa/paikallisyhdistykset/tampere>

Suominen, A. (toim.) 2016. Taidekasvatus ympäristöhuolen aikakaudella–Avauksia, suuntia, mahdollisuuksia. Helsinki: Aalto-yliopisto.

Taideverstas Wärjäämö 2018. Viitattu 10.11.2018 <https://www.tampere.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/vammaisten-palvelut/kehitysvammaiset/tyotoiminta/warjaamo.html/>.

Tampereen kaupungin kehitysvammaisten avopalveluiden laatukäsikirja 2018. Viitattu 10.11.2018

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen yliopisto.

Välimäki, S. & Torvinen, J. 2014. Ympäristö, ihminen ja eko–apokalypsi. Miten nykyaide kuuntelee luontoa? Turku: Turun yliopisto. Viitattu 4.1.2019 <http://www.doria.fi/handle/10024/122570/>.

Ympäristö taiteen tekemisen syksyn teemana Wärjäämöllä

Julkaistu 30.10.2018 14.02

Taideverstaas Wärjäämöllä on työskennellyt syksyn ajan kahden eri ympäristöaiheisen teoksen parissa. Wärjäämöllä tehdään taidetta laidasta laitaan, mutta taidetta ympäristöteemoista tässä muodossa ei aiemmin ole ollut.

Wärjäämössä on tänä syksynä tehty taidetta ympäristöteemalla Noora-Maija Tokeen johdolla. Kuvassa Noora-Maija sekä osa ”Yhteys on voimaa” -ympäristötaideteoksen tekijöistä.

Projektit ovat osa Noora-Maija Tokeen soveltavan taiteen kehittämishanketta, jossa Tokee tutkii taiteen mahdollisuuksia ympäristövaikuttamiseen. Ennen työpajojen aloitusta aluesihteerinä Juho Kytömäki Suomen luonnonsuojeluliiton Pirkanmaan piiristä kävi kertomassa ympäristönsuojelusta Suomessa.

Ensimmäisen työpajan tuloksena syntyi performanssi, joka esitettiin julkisesti Tullikamarin aukiolla 1.10.2018 eli Tampereen päivänä.

– Esityksellä pyrimme herättämään keskustelua ajankohtaisesta sinilevättilanteesta ja tuomaan poikkeavan näkökulman aiheen käsittelyyn taiteen keinoin, kertoo Tokee.

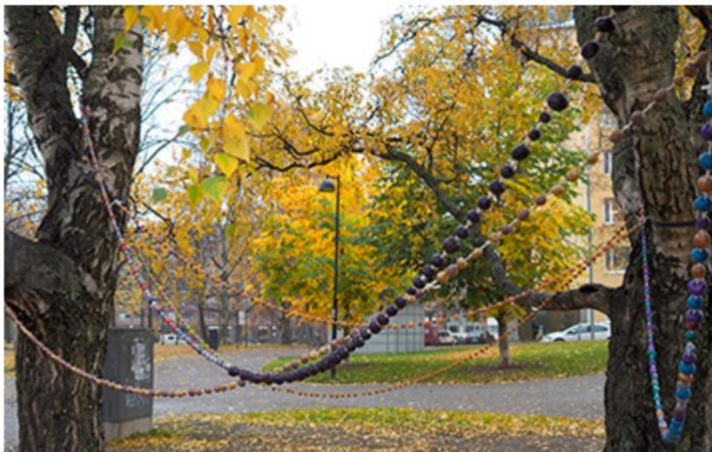
Tullikamarin aukiolla 1.10.2018 pidetyn performanssin tavoitteena oli herättää keskustelua sinilevätilanteesta.

Ympäristötaideteos luonnon voimien armoilla

Ympäristötaideteos "Yhteys on voimaa" sai alkunsa huomiosta, että Tampereen puistoissa ei juurikaan ole julkisia teoksia. Teosta tekemässä oli viitisentoista ihmistä. Teos koostuu 672 savipallosta, jotka kuvastavat soluja ja symboloivat yhteyttä ihmisten ja luonnon välillä. Savipallot on koottu ketjuiksi, jotka sijoitettiin kolmen puun väliin.

Ympäristötaideteoksen paikaksi valikoitui Sorsapuisto, jossa värjäämöläiset käyvät päivittäin kävelyllä.

– Halusimme tuoda puistoon jotakin yllätyksellistä ja ilahduttaa puistossa käveleviä ihmisiä. Ympäristötaideteoksen ideana oli havainnoida ja tutkia lyhytaikaisen taideteoksen elinkaarta ja prosessia, johon kuului teoksen valmistus, pystytys ja lopulta luonnonvoimien vaikutus teoksen esilläoloaikaan, sanoo Noora-Maija Tokee.

Ympäristötaideteos "Yhteys on voimaa" koostui 672 savipallosta. Teos oli esillä Sorsapuistossa viikon ajan lokakuussa.

Teos oli esillä yhden viikon ajan lokakuussa, kunnes savipallot alkoivat yksitellen lohjeta sään vaikutuksesta ja lopulta tippuivat alas.

Taideverstaas Wärjäämö on Tampereen kaupungin kehitysvammaisten toimintakeskus, jossa aikuiset kehitysvammaiset työskentelevät taiteen parissa.